

מקורות התורה

6 - התורה והאבות

מכללת מבשרת ירושלים

A] Did the Avot Keep the Torah?

1. עֶקֶב אֲשֶׁר-שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֵרַתִּי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרָתִי

בראשית כ"ה

2. וישמר משמרתִי - גזרות להרחקה על אזכרות שצתורה, כגון שניות לעריות ושבות לשבת: מצותי - דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להצטוות כגון גזל ושפיכות דמים: חקותי - דברים שילך הרע ואומות העולם משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שטטנז שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחקותיו על עבדיו: ותורתִי - להציא תורה שצטעל פה, הלכה למשכ מסני

רש"י שם

3. מצינו [שעשה] [י"ג שקיים] אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא נתנה שנאמר (בראשית כ"ה) עֶקֶב אֲשֶׁר-שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֵרַתִּי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרָתִי

משנה קידושין פרק ד' משנה יד

4. אמר רב: קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנאמר עֶקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וּגו'. אמר ליה רב שימי בר חייה לרב: ואימא שבע מצותי - הא איכא נמי מילה. - ואימא שבע מצות ומילה! - אמר ליה: אם כן מצותי ותורתִי למה לי? אמר (רב) [רבא] ואיתימא רב אשי: קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין¹, שנאמר תורתִי - אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה

יומא כ"ח:

• What does the gemara in Yoma add to the Mishna? Is there a difference between עשה and קיים אברהם אבינו את כל התורה כולה? אברהם אבינו כל התורה כולה?

5. מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקְחֶנָּה לְךָ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הוּא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ

בראשית ז"ב

6. הטהורה - העמידה להיות טהורה לישראל, למדנו שלמד נח תורה

רש"י שם

7. וַיִּפְצַר-בָּם מֵאֵד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֵאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֵּה וּמִצּוֹת אָפָה וַיֹּאכְלוּ: (רש"י - ומצות אפה - פסח ה"ב)

בראשית י"ג ורש"י

8. לָךְ-נָא אֶל-הַצֹּאן וְקַח-לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדֵי עִזִּים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מִטְעָמִים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהַב: (רש"י - שני גדיי עזים - וכי שני גדיי עזים ה"ב מאלו של יצחק! אלא האחד הקריב לפסחו והאחד עשה מטעמים. צפרקי דרבי אליעזר, פרק ל"ג)

בראשית כ"ט ורש"י שם

1. Note that some girsaot read אפילו עירובי תרומין and yet others read חרות עירובי תרומין. Consider which of these (a) fits better with the passuk and (b) connects most to what we know about the life and mission of Avraham Avinu

9. וַיֵּצֵא אֹתָם לְאֹמֶר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנָי לְעֲשׂוֹ כֹה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם לִבִּי גִרְתִּי וְאַחַר עַד-עָתָה: (רש"י - דבר אחר גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מלות שמרתי)

בראשית לביה ורשי

- Did Yaakov really keep all 613 mitzvot? Could any one person keep all 613? If not, what does this mean?

B] Mitzvot that the Avot did NOT keep

10. וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בְּבִקְרַ וַיִּקַּח אֶת-הָאֵבֶן אֲשֶׁר-שָׂם מִרְאֲשֵׁיתוֹ וַיִּשָּׂם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצַק שָׁמֶן עַל-רֵאשָׁה

בראשית כח:יח

11. לֹא-תִקַּים לָךְ מִצְבֵּה אֲשֶׁר שָׂנָא ה' אֱלֹהֶיךָ (רש"י - ואף על פי שכיחה הכוונה לו בימי האבות עכשיו שנאה, מאחר שעשאוהו אלו חק לעבודה זרה)

דברים ט:כב

12. ויש לשאול, אם כן איך הקים יעקב מצבה (להלן כח:יח) ונשא שתי אחיות, וכדעת רבותינו (צ"ר ע"י:א) ארבע, ועמרו נשא דודתו (שמות ו: כ), ומשה רבינו הקים שתיים עשרה מצבה (שם כ"ד:ז). והאיך אפשר שיהיו נוכחים היתר בתורה צוה שאסר אברהם אביהם על עולמו וקבע לו השם שר על הדבר, והוא יורה את בניו ואת ציתו אחריו ללכת בדרכיו! וזיעקב דרשו (צ"ר ע"י:א) שמר את השבת וקבע תחומין. ואפשר שיהיה זה צשצת מפני שהיא שקולה ככל התורה כולה (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה), שהיא מעידה על מעשה בראשית

רמב"ן בראשית כו:ה

13. עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק. לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך, ואומר להן: איני מברך, שיצא ממני ישמעאל. אומר לו ליצחק: טול וברך! אומר להן: איני מברך, שיצא ממני עשו. אומר לו ליעקב: טול וברך! אומר להם: איני מברך, שנשאתי שתי אחיות בחייהן, שעתידה תורה לאוסרן עלי. אומר לו למשה: טול וברך, אומר להם: איני מברך, שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי. אומר לו ליהושע, טול וברך! אומר להן: איני מברך, שלא זכיתי לבן, דכתיב: יהושע בן נון בן נון יהושע בנו. אומר לו לדוד: טול וברך: אומר להן: איני מברך, ולי נאה לברך, שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא

פסחים ק"ט:

- Is Ya'akov held responsible for the fact the he married two wives? How does it affect his 'standing'?

B1] Eretz Yisrael -vs- Chutz L'Aretz

14. והנראה אלי מדעת רבותינו שלמד אברהם אבינו התורה כלה ברוח הקדש ועסק בה וצטעמי מלכותיה וסודותיה, ושמר אותה כולה כמי שאינו מלווה ועושה, ושמירתו אותה היה בארץ בלבד. ויעקב צוה לה ארץ נשא האחיות, וכן עמרו, כי המלות משפט אלהי הארץ הן, אף על פי שהזכרנו בחזקת הגוף בכל מקום (קדושין לו:). וכבר רמזו רבותינו הסוד הזה (בספרי דברים פסקא מג), ואני אעירך זו בעזרת השם (ויקרא יח:כב, דברים יח:א). והמלצה מלוח שנתחדשה צומן ידוע היא, כמו שדרשו (בספרי) באשר נשא ה' אלהיך (דברים טו: כב), ששנאה אחר היותה הכוונה בימי האבות

רמב"ן בראשית כו:ה

- Why would mitzvot at the time of the Avot be entirely connected to Eretz Yisrael? Does this idea remain in any way after Sinai?
- Does the Ramban's answer fit all the cases - when and where did Rachel die?
- Does Rashi agree with this approach? Consider his comments above about Ya'akov in Lavan's home

B2] Avraham -vs- Others

15. ואף על גב דדרשינן עקב אשר שמע אברהם בקולי מלמד שמר אברהם אפילו עירוב תבשילין, אם כן שמע מינה שהיה נוהג כפי התורה והמצוה אפילו מצוה מדרבנן. מכל מקום נוכל לומר אם הוא שמר אנשי ביתו לא שמרו רק החק הנימוסי הנמסר להם, דהיינו ז' מצות בני נח. דמי לנו גדול מאדוננו אבינו יעקב ע"ה אשר נשא שתי אחיות!

שו"ת הרמ"א סימן י

16. אבל אני תמה על דברי הרמב"ן, שהקשה הרמב"ן (לעיל כוה) דאיך יהיו נוהגין היתר במה שקבל אברהם על עצמו ומה בכך שהיה אברהם שומר כל התורה - בשביל זה אין הכרח לומר כלל שהיו כלם חייבים, כי אין מצות התורה שוות בדבר זה; כי תמצא כי אברהם נתן לו ברית מילה, וליעקב - גיד הנשה, כי המצוות - המקבלים מיוחדים בהם. ולפיכך אני אומר גם כן כמו שתמצא במצוות שנצטוו שלא היו הכל שווים, כך במצוות שלא נצטוו מפי השם אינם שווים הכל, כי אברהם בפרט היה מסוגל לכל המצוות, ויצחק למצוות שחיטה, ויעקב למצוות שבת, שכאשר תבין תדע כי אלו מסוגלים לאלו מצוות בפרט, לכך יש לומר כי לא קיימו מי שאינו מסוגל לכל המצוות את כל המצוות

גור אריה בראשית מ"י

- What was the relationship of the Avot to mitzvot? What does the Maharal mean by 'mesugal'?
- How does this reflect on their relationship with God? Where they 'Jewish' and, if so, in what way?

B3] Positive -vs- Negative Mitzvot

17. ואפילו אם אתה אומר מאחר שכל המצוות הם מצוות צדיקים וישרים וטובים - למה אין ראוי ומחוייב שיעשו הכל, שהרי מי שאינו מחוייב בדבר כמו הסומא אליבא דרבי יהודה (ב"ק פ"ג) והנשים במצוות שהם פטורות - מצוה הוא דעבדי ומקבלים שכר, זהו דוקא במצוות עשה דיש על זה שכר, אבל מצוות לא תעשה - שאין קבול שכר על מצוות לא תעשה ומאחר שלא נצטוו - למה יקיימו?! וראיה לזה הנשים שהם פטורות מ"בל תטמאו" (ויקרא כא:א) ו"לא תשחית" (שם יט, כז) אם מקיימים המצוה אין להם שכר כלל על זה, והכי נמי למה להם להפריש עצמם מן דבר שאין אסור להם בזה. אבל מצוות עשה יש לעשות ולקיים, כי זה הוא רצונו של מקום, ויש קבול שכר על זה

שם

- Why are the Avot more 'suited' to the positive mitzvot than the negative?
- Can a person ever 'volunteer' for a negative mitzvah? Does this have any meaning?
- Did Ya'akov keep the mitzvah of gid hanashe? If so, how would that fit with this answer? What about Amram marrying his aunt?

18. קיים אברהם אבינו כל התורה כולה. יש לדקדק בכל נוסחות שלפנינו ספ"ב דקדושין איכא הכי משנה שלימה עשה אברהם כל התורה עד שלא ניתנה לא משמע אלא שעשה כל המצוות והיינו העשיים אבל לישנא דרב 'קיים' כל התורה משמע נמי אלאוין של התורה

מהרש"א חידושי אגדות מסכת יומא כח:

19. מצות עשה גדולה ממאות לא תעשה, כמו שהאזהרה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע צעניו, ולכך אמרו ד'אחי עשה ודחי לא תעשה'

רמב"ן שמות כח

20. והשתא אין צריך ליתן טעם כלל למה נשא יעקב ב' אחיות, כי מצוות לא תעשה אין לחיוב מעצמו, רק מצוות עשה. ואברהם בלבד הוא ששמר כל התורה כולה, בין עשה ולא תעשה. והחילוק שיש בין עשה ובין לא תעשה ידוע לכל משכיל, כי מצוות עשה הוא קנין מעשה מפני שהיא קנין, אף על גב שלא מתחייב בה - אם לא יעשה יהיה חסר המצוה שהיא קנין מעשה. אבל מצוות לא תעשה - שאין המצוה קנין המעשה, רק שישב ולא יעשה ואינו קונה שום דבר, ועיקר המצוה שלא יעבור רצון הבורא יתברך שאסר עליו, וכל זמן שלא אסר הקב"ה - אינו עובר רצון הבורא יתברך. ולפי דעתי אם מקיים לא תעשה שלא נצטווה עליו הוא גריעותא, שאין לאסור עצמו בדבר שלא אסר אותו התורה. אבל מה שנמצא במדרש שאמר יעקב 'תרי"ג מצוות קיימתי', מוכח שגם יעקב מסוגל אל כל המצוות, רק שנשא ב' אחיות על פי רוח הקודש

גור אריה בראשית מ"י

- In the end, which Avot kept all the mitzvot and which only positive?

B4] 'Technical' answers

21. לפי הפשט נ"ל שאינה שאלה כלל! שהרי העכו"ם אין להם אחוה כלל ואפילו שכפרו בעכו"ם וגיירו מותרות היו לו, דקיי"ל דמן התורה מותר האדם לישא שתי אחיות גיורות והא דאמרין אמר יעקב אני לא אברך שנשאתי שתי אחיות שעתידה תורה לאסור אותם מ"מ חסידות הוא להתרחק מהדבר הדומה לאסור מן התורה ולפיכך לא רצה לברך

שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תרצו

22. תנן בסוף קידושין פב. קיים אברהם כל התורה. שמעתי מקשין דא"כ גם יעקב מסתמא קיים כל התורה ואיך לקח ב' אחיות? אבל לע"ד ל"ק כלום! דהא ב' אחיות רק ע"י קידושין נאסרו וקודם מתן תורה לא ה' כלל ענין תפיסת קידושין. דאיסור א"א לבני נח אינו מדין תפיסת קידושין וקנין בהאשה דלא שייך קנין זה לב"נ אלא הוא יחוד בעלמא בלא שום קנין ולכן יכולין להפרד ולילך זה מזה כ"ז שירצו

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד סימן ט

- How do the answers of the Radvaz and Rav Moshe Feinstein impact on the issue of whether the Avot were 'Jewish'?
- How do these more 'technical' answers compare with the more 'foundational' hashkafic approaches we have seen so far? Which do you prefer?

B5] Selected mitzvot according to ruach kakodesh

23. וגם יעקב היאך נשא שתי אחיות בחייהן. וי"ל כי מאחר שלא נצטוו על התורה אף על פי שידועה ברוח הקדש מה שהיו רוצין היו מקיימין ומה שהיו רוצין היו מניחין. והא דאמרין בערבי פסחים שבסעודה של צדיקים לעתיד לבא נותנים כוס של ברכה לברך ליעקב והוא אומר לא אברך מפני שנשאתי שתי אחיות בחייהן אלמא דשלא כהוגן עשה. א"ל דמ"מ הואיל ועתידה תורה איכא קצת עונש בדבר ואפ"ה נשאן אף על גב דאיכא קצת עונש לפי שלא היה רוצה אלא מן הצדקניות ולא מצא בדור צדקניות כמותן וגם אחת מהן לא היתה יכולה להוליד לבדה כל השנים עשר שבטים

דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית לז'לה ד"ה וכל

- What does this say about the 'binding' or 'concrete' nature of Torah before Sinai?

24. אבל במקום שהיו רואים תועלת דבר ההלכה להם כמו שתאמר יעקב כשהרגיש בהלכתו צנישואי שתי האחיות העלים עין מריוח הנמשך מקיום המלוכה הכול כיון שאין לו עונש אם לא יקיימנה כל עוד שלא נתנה תורה, ומה גם אם נאמר שהיו עושים על פי הדיבור כי האבות נצויים היו וכו' אמר להם לעשות כן, ודבר זה דומה למה שכתב רמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"ט) כי נציה שאמר לעבור על איסור מאיסורי התורה לפי שעה שומעין לו כאלוהו דבר הכרמל וגו' גם יאמן יעקב שעשה מעשה על פי נצוהו שיכול לישא צ' אחיות לפי שעה לא שיעקר איסור צ' אחיות, ומה גם צומן שלא היה להם עונש על הדבר אלא הקרבת התועלת אם יקיימו כזכר, גם יהודה על ידי מלאך הורשה לקחת תמר

אור החיים בראשית מט:ג

C] How could the Avot know Torah before Sinai?

25. וכשם שכל גופו של אדם עולה ומזדכך ע"י עסק התורה והמצות, כך העולמות כולם ... הם מזדככים ומתטהרים ומתעלים. וזו היתה גם כל ענין עבודתם של האבות וכל הצדיקים הראשונים. שקיימו את התורה קודם נתינתה. כמו שדרז"ל ע"פ מן הבהמה הטהורה גו' ואמרו מכאן שלמד נח תורה. ואמרו (יומא כה): קיים א"א את כל התורה לא שהיו מצווים ועושים כך מצד הדין. דא"כ לא היו מעמידים ח"ו על דעתם והשגתם אף שהשיגו שלפי ענין שרש נשמתם ההכרח להם לעבור ולשנות אף מקצת מאחת מכל מצות ה'. ולא היה יעקב אע"ה נושא ב' אחיות ולא היה עמרם נושא דודתו ח"ו. רק מצד השגתם בטהר שכלם התקונים הנוראים הנעשים בכל מצוה בהעולמות וכחות העליונים ותחתונים. והפגמים הגדולים והחורבן והריסה ח"ו שיגרמו בהם אם לא יקיימום. וכן נח הקריב דוקא מן הבהמה הטהורה כי ראה והשיג הכח והשרש העליון של כל בהמה וחיה. איזה מהם כח שרשו מצד הקדושה והקריבה. ואיזה מהם כח נפשה מצד הטומאה והס"א ולא בחר בה להקריבה לפניו ית' כי לא ירצה לכן כשהשיג יעקב אבינו ע"ה שלפי שורש נשמתו יגרום תקונים גדולים בכחות ועולמות העליונים אם ישא השתי אחיות אלו רחל ולאה. והמה יבנו שתייהן את בית ישראל. יגע כמה יגיעות ועבודות להשיגם שינשאו לו. וכן הענין בעמרם שנשא יוכבד דודתו שיצאו ממנה משה אהרן ומרים

נפש החיים שער א פרק כא

- What does this tell us about 'Torah' before Sinai? Was it 'crystallized'?

- What other mitzvot were practiced before Sinai in a 'non-crystallized form'?
- Do what extent are we able to inject an element of self-expression and flexibility into our Torah observance today? Consider the role of chumrah and minhag (we'll deal with both of these in future shiurim)
- A longer extract from the Nefesh HaChayim is included in the Appendix at the end of the source sheet - worth reading!

26. ובעל כרחך צ"ל, שהלשון "קיים א"א כל התורה כולה" אינו במשמע "כל" דווקא, שהרי א"א לומר, למשל, שקיים מצוות מחצית השקל או מחיית עמלק, וכדומה. ועוד נ"ל לומר, שלא יכול אברהם אבינו לקיים מצות מילה קודם שניתנה, שבאם ה' מקיים אותה, לא היתה יכולה להיעשות אח"כ "לאות ברית" בין הקדוש ברוך הוא ובינו, מכיון שכבר קיים אותה קודם שנכרת הברית, א"כ איננה עוד אות ברית. ועל ידי זה ה' אברהם אבינו מבטל ח"ו רצונו של הקדוש ברוך הוא.

ש"ת שרידי אש חלק ב סימן נג עמוד תצו

27. ועד עכשיו לא נתנה התורה והרי כתיב באברהם עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמר משמרת מצותי חקותי ותורותי ומהיכן למד אברהם את התורה? רשב"י אומר נעשו שתי כליותיו כשני כדים של מים והיו נובעין תורה שנאמר אף לילות יסרוני כליותי (תהלים טו) ר' לוי אמר מעצמו למד את התורה שנאמר (משלי יד) מדרכיו ישבע סוג לב ומעליו איש טוב

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת ויגש סימן יא

- What is the machloket here?
- What were Avraham's 'sources' in Torah and what does this say about his relationship with it?
- Does it in any way impact on OUR relationship with Torah today?
- Do 'sechel' and 'ruach hakodesh' play any role in our connection with Torah today?

28. וטעם כליות? כנוי לסתרים כמו הכליות שהם נסתרים

אבן עזרא תהלים זי

29. וישב אברהם אל נערו, ויצחק היכן הוא, רבי ברכיה בשם רבנן דתמן שלחו אצל שם ללמוד ממנו תורה

בראשית רבה (וילנא) פרשת וירא פרשה נו

30. והנכון צעוני הוא כי האבות קבלו התורה משם שקבל מנח שקבל מחנוך שקבל מאדם הראשון. אשר למדה מפי הגבורה דכתיב אז ראה וגו' ויאמר לאדם, (זכר ח"א קטז א) ושצאמלעותה לוכו לעבוד גן עדן וכמו שפירשתי בפסוק (לעיל ז' ט"ו) לעבדה ולשמרה. אך לא נאטור אלא על ז' מלות שאם יעבור עליהם יבא אצל שאר התורה קרוב לשכר אם יעשה ורחוק מן ההפסד אם לא יקיים, וכדרך שיש לנו גם אחר נתינת התורה שיש מלות שאם יעשה אותם האדם יטול שכר ואם לאו אין לו עונש עליהם כמו כן היה מיום ברא אלהים אדם בכל התורה חוץ מז' מלות, והאבות ללד חציבותם צ"ב' וחשקם באושר עליון קיימו הכל כאומרו (כ"ו ה') עקב אשר שמע וגו', ואמרו ז"ל (יומא כח ב) קיים אברהם אבינו אפילו עירווי תבשילין ואת בניו הקים תחתיו להרויח תועלת המלוות ועסק התורה

אור החיים בראשית פרק מט פסוק ג

D] A brief glance at different levels of 'psht'³

31. (ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי - על העקידה דכת' עקב אשר שמעת בקולי: וישמור משמרת - כגון מילה דכת' זה ואתה את בריתי תשמור: מצותי - כגון מלות שמונה ימים דכת' כאשר ליוה אותו אלהים: חוקותי ותורותי - לפי עיקר פשוטו כל המלות הניכרות כגון גזל ועריות וחימוד ודינין והכנסת אורחים, כלם היו נובגין קודם מתן תורה אלא שנתחדשו ונתפרשן לישראל וכתרו ברית לקיימן:

רשב"ם בראשית כו:

- Do the pesukim say that Avraham kept the whole Torah?

2. For an in depth analysis of the understanding of the role of the kidneys in Jewish thought see <http://hods.org/pdf/The%20Question%20of%20the%20Kidneys%20Counsel.pdf>

3. There are many psht approaches as to how to understand the verse of 'ekev' - see also Chizkuni, Ibn Ezra, Raedak and more - <http://www.tanach.org/breishit/toldot/toldots2.htm>

32. שכל מי שנושא ונותן באמונה ורוח הבריות נוחה הימנו מעלין עליו כאלו קיים את כל התורה כולה

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דזיסע פרשה א

- Is the idea that Avraham kept the whole Torah halachic or aggadic? What does/could 'keeping the whole Torah' mean?

EXTRA SOURCES

E] The 7 Mitzvot and Sinai

33. על ששה דברים נצטווה אדם הראשון: על ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים, אף על פי שכולן הן קבלה בידינו ממושה רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוו. הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, נמצאו שבע מצוות. וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטוו יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחריית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטוו עמרם במצות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו

רמב"ם הלכות מלכים פרק ט הלכה א'

Background information to source 34: The Mishna is dealing with the question of whether the prohibition of eating the *gid hanashe* [sciatic nerve] applies only to kosher animals or also to non-kosher

34. מתני'. נוהג בטהורה ואינו נוהג בטמאה. רבי יהודה אומר: אף בטמאה. אמר ר' יהודה: והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה, ועדיין בהמה טמאה מותרת להן! אמרו לו: בסיני נאמר, אלא שנכתב במקומו

חולין ק:

35. אמרו לו - פסוק זה שהזכירו עליו צסיני נאמר ועד סיני לא הוזכרו אלא שנכתב במקומו לאחר שנאמר צסיני וכתב וסידר משה את התורה כתב המקרא הזה על המעשה על כן הוזכרו בני ישראל אחרי כן שלא יאכלו גיד

רש"י שם

- Did the mitzva of gid hanashe apply before Sinai?

36. [ו] ואין הלכה כר' יהודה. ושים לבך לכלל הגדול הזה המובא במשנה זו והוא אמרם מסיני נאסר, והוא, שאתה צריך לדעת שכל מה שאנו נוהרים ממנו או עושים אותו היום אין אנו עושים זאת אלא מפני צווי ה' על ידי משה, לא מפני שה' צוה בכך לנביאים שקדמוהו, דוגמא לכך, אין אנו אוכלים אבר מן החי לא מפני שה' אסר על בני נח אבר מן החי, אלא מפני שמושה אסר עלינו אבר מן החי במה שנצטווה בסיני שישאר אבר מן החי אסור. וכן אין אנו מלים בגלל שאברהם מל את עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שה' צונו על ידי משה להמול כמו שמל אברהם עליו השלום, וכן גיד הנשה אין אנו נמשכים בו אחרי אסור יעקב אבינו אלא צווי משה רבינו, הלא תראה אמרם שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה בסיני, וכל אלה מכלל המצוות

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת חולין פרק ז משנה ו

- According to the Rambam, did Ya'akov and his family eat from the gid nashe? (note also source 33 above)
- Why is it so important to the Rambam that we keep the mitzvot because of Sinai and NOT because of the Avot? (Consider the nature of the nevuah of the Avot)

37. אמר רבי אסי: כל שאמו טמאה לידה - נימול לשמונה, וכל שאין אמו טמאה לידה - אין נימול לשמונה, שנאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה וגו' וביום השמיני ימול בשר ערלתו. אמר ליה אביי: דורות הראשונים יוכיחו, שאין אמו טמאה לידה - ונימול לשמונה! - אמר ליה: נתנה תורה ונתחדשה הלכה

שבת קלה.

38. מצוות עשה להתאבל על הקרובים, שנאמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה', ואין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד שהוא יום המיתה ויום הקבורה, אבל שאר השבעה ימים אינו דין תורה, אף על פי שנאמר בתורה ויעש לאביו אבל שבעת ימים ניתנה תורה ונתחדשה הלכה ומשה רבינו תקן להם לישראל שבעת ימי אבילות ושבעת ימי המשתה.

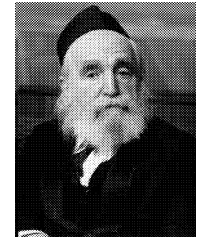
רמב"ם הלכות אבל פרק א הלכה א

Who's Who?

Rashi	11C France
Rambam	12C Egypt
Ibn Ezra	Rav Avraham ben Meir 12C Spain, France, England
Rashbam	Rav Shmuel ben Meir (grandson of Rashi), 12C France
Tosafot	12-13 C France and Germany
Ramban	Rav Moshe ben Nachman, 13C Spain
Radvaz	Rav David ben Shlomo ibn Zimra - 15C Spain/16C Egypt
Rema	Rav Moshe Isserlis, 16C Poland
Gur Ariyeh	Maharal, 16C Prague
Maharsha	Rav Shmuel Edels - 16-17C Poland
Nefesh Hachaim	Rav Chaim Volozhiner, 18-19C Lithuania
Seridei Aish	Rav Ya'akov Yechiel Weinberg, 20C Germany, Switzerland
Iggrot Moshe	Rav Moshe Feinstein, 20C Russia/America

Seridei Aish

Rav Moshe Feinstein

APPENDIX: NEFESH HACHAIM 1:21-22

נפש שער א פרק כא החיים עא

שְׁלֹמֹה נח תורה, וְאָמַר (יומא כ"ח ב'): "קִים אֲבָרְהָם אָבִינוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה" (וכן אֵימָת אֲבָרְהָאִית רַבָּה פֶּרְשָׁה צ"ב, וּבְבִמְרָבֵר רַבָּה פֶּרְשָׁה י"ד, וּבְתַנְחֻמָּא בְּהֵר, וּבְמִדְרָשׁ תַּהֲלִים מִזְמוֹר א').

לֹא שֶׁהָיוּ מְצוּיִים וְעוֹשִׂים כֹּף מִצַּד הַדָּיוּ, דָּאִם כּוֹן לֹא הָיוּ מְצַמְרִים ח"ו עַל דַּעְתָּם וְהַשְׁגָּתָם, אִף שֶׁהִשְׁגִּי שְׁלֹפֵי עֵינָיו שֶׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם הִקְרַח לָהֶם לְעַבֵּר וּלְשַׁנּוֹת אִף מִקְצַת מֵאֲתַת מִקְלוֹ מִצִּוֹת ה', וְלֹא הָיָה יָעֻב אֲבִינוּ ע"ה נוֹשֵׂא ב' אֲחִיוֹת, וְלֹא הָיָה עִמָּרָם נוֹשֵׂא דִוְרָתוֹ ח"ו.

רַק מִצַּד הַשְּׁגָתָם בְּטַהַר שְׁכֵלָם הַתְּקוּנִים הַנּוֹרָאִים הַנְּעֻשִׂים בְּכָל מְצוּהָ הַעוֹלָמוֹת וְכוּחֹת הָעֲלִיּוֹנִים וְתַחְמוּגֵיהֶם, וְהַפְּגָמִים הַגְּדוֹלִים וְהַחֲרָבָה וְהַיִּסָּה ח"ו שֶׁיִּגְרַמָּו בָּהֶם אִם לֹא יִקְיָמוּס'.

וְכֵן נִחַ הַקְּרִיב דוֹקָא מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה, כִּי רָאָה וְהִשְׁגִּי הַכֹּחַ וְהַשְּׁרָשׁ הָעֲלִיּוֹן שֶׁל כָּל הַבְּהֵמָה וְחִזָּה, אֵיזוֹה מֵהֶם כַּח שֶׁרֶשׁוֹ מִצַּד הַקְּרִשָּׁה, וְהַקְּרִיבָה, וְאֵיזוֹה מֵהֶם כַּח נִפְשָׁה מִצַּד הַטְּמֵאָה וְהַס'א, וְלֹא בָחַר בָּהּ לְהַקְרִיבָה לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי לֹא יִרְצָה.

וְהָיוּ "נִיתְהַלַּף חֲנוּף אֶת הָאֱלֹקִים" (בראשית ה, כד), אֶת

נפש שער א - פרק כא החיים ע

יְבִינֵו, וְלִכּוֹן הַשְּׂאִיר אֲדָם הָרֵאשׁוֹן לְדוֹר שְׂעָעִים שְׁנוֹתָיו הַחֲרוּגִים, ו' תַּחְנוּנוֹת רַחֲמֵיךָ דַּא"ק. וְנֵאֵו הֵיךְ לְחַיּוֹת עוֹר ל' שְׁנָה, לְהַשְׁלִים ג' רִישׁוֹ דִּילָה, כְּעֵינָיו "נֵאֵם הַגִּבֹּר הַקָּם עַל" (שמואל ב' כג) הוּא גַם כּוֹן שֶׁרֶשׁ נִשְׁמָת מִשִּׁית, שְׁקָתוֹב עֲלָיו (ישעיה נ"ב): יְרוּם וְנִשְׂא וְנָבֵה מֵאֵד, וְנִרְשָׁו ו'ל עַל זֶה (תַּחְנוּמָא תוֹלְדוֹת) מֵאֲבָרְהָם וּמֵאֵדָם הָרֵאשׁוֹן (רַצְחָה לֹאֲמַר אֲתַר הַחֲטָא) וְזֶה (שְׁמוּאֵל ב' כג, א) גַּם הַגִּבֹּר הַקָּם עַל מִשִּׁית אֱלֹקֵי יָעֻב, שְׂאֵו תַּתְּגַדֵּל וְתַתְּעַלָּה כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּמִקּוֹם שֶׁרֶשָׁה הָרֵאשׁוֹן:

פֶּרֶק כ"א

וְזֹאת תּוֹרַת הָאָדָם, שְׁבַעַת עֶסֶקוּ בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ, לְשִׁמּוֹר וּלְקִיָּם כְּכֹל הַכְּתוּב בָּהּ, מִטַּהַר אֶת גּוֹפּוֹ מֵרֵאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו. כְּמִדְרָשׁוֹ ז"ל (ברכות י"ו א') "לָמָּה נִסְמְכוּ אֱהָלִים לְנִהְלִים כו', מֵה נִהְלִים מֵעֲלִיו אֶת הָאָדָם מִטְּמֵאָה לְטַהַרָה, אִף אֱהָלִים מֵעֲלִיו אֶת הָאָדָם מִכַּף חוֹבָה לְכַף זְכוּת". וְכַעֲנֵן שֶׁרֶשׁוֹ ז"ל (עירובין ד:) גְּבִי טַהַרַת הַטְּמֵאִים בְּמִקְוָה, "כָּל בָּשָׂר בְּמִים", מִיָּם שְׁכָל גּוֹפּוֹ עוֹלָה בָּהֶם, כֹּף בְּדַבְרֵי תּוֹרָה כָּל גּוֹפּוֹ שֶׁל אָדָם עוֹלָה בָּהֶם. (וְשַׁעֲרוֹ חֲקִיָּים אִמָּה עַל אִמָּה בְרוּם שְׁלֹשׁ אַמּוֹת, הֵן הַג' עוֹלָמוֹת, וְנר"ו, מְעַשֶׂה דְבוּר מִחֲשָׁבָה בַּתּוֹרָה).

וְכִשֶּׁם שְׁכָל גּוֹפּוֹ שֶׁל אָדָם עוֹלָה וּמִזְדַּכֵּף עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמְצוּת, כֹּף הָעוֹלָמוֹת כְּלָם, אֲשֶׁר הֵן הֵמָּה שַׁעֲרוֹ קוֹמַת אָדָם, כְּמוֹ שְׁקָתְבֵתִי לְעִיל פֶּרֶק ו'. הֵם מִזְדַּכְכִּים וּמִתְטַרְרִים וּמִתְעַלִּים.

וְאָדָם הַשֶּׁר הַעוֹבֵד אֱמֵתִי, לֹא יִפְנֵה דַּעְמוֹ וּמִחֲשַׁבְתּוֹ בַּעַת עֲבוּדָתוֹ לוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, אֶפְלוֹ כְּדִי לְעֲלוֹת וּלְטַהַר גּוֹפּוֹ וּנְפִשׁוֹ, אֱלֹא שִׁיעֲלָה טַהַר מִחֲשַׁבְתּוֹ וּכְוָנָתוֹ וּפְנֵה לְמַעְלָה לְתַקְוֵן וְטַהַרַת הָעוֹלָמוֹת הַקְּדוּשִׁים.

וְזוֹ הִיְתָה גַם כָּל עֵינָיו עֲבוּדָתָם שֶׁל הָאֲבוֹת, וְכָל הַצְּדִיקִים הָרֵאשׁוֹנִים, שֶׁקִּיָּמוּ אֶת הַתּוֹרָה קִיָּם נִתְיַנְתֵּה. כְּמוֹ שֶׁרֶשׁוֹ רז"ל עַל פְּסוּק "מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה" גו' (בראשית ז, ח), וְאָמַרְו: "מִקְאֹן

145. ב"ר, שִׁמּוֹר יוֹסֵף אֶת הַשְּׁבַת עַד שֶׁלֹּא תִינָתַן. וּבְבִמְרָבֵר רַבָּה, אֲמַר הַקְּב"ה, יוֹסֵף אֶתֶּה שְׁשִׁמְרַת אֶת הַשְּׁבַת עַד שֶׁלֹּא תִינָתַן. וּבְתַנְחֻמָּא בְּהֵר, כִּשְׁעָה שְׁשִׁמְרַת אֲעֵי"ה מְצוּתוֹ שֶׁל הַקְּב"ה עַד שֶׁלֹּא תִינָתַן תּוֹרָה וְכו'. שְׁמֵרָה א"א וְכו' אפ"י עוֹבֵד תְּבַשְׁלִין קִיָּם. וּבְמִדְרָשׁ תַּהֲלִים, מִלְמַד שׁוֹמֵן לוֹ הַקְּב"ה שְׁתֵּי מְלִיתָיו כִּשְׁנֵי רִבְנֵן וְהָיוּ נוֹבְעוֹת וּמְלַמְרוֹת אוֹתוֹ חֲבֵמָה כָּל הַלֵּילָה וְאִרְשׁ ב"ן בִּשְׁמֵר ר"י קִיָּם א"א אפ"י עִירוּבֵי תְּבַשְׁלִין וְעִירוּבֵי חֲצוֹת וכו'.

146. ו'ל רִבְנֵן ו'ל בְּהַקְרִמְתוֹ לִסְפֵר בִּיאוּרֵי הַגְּרָ"א עַל הוֹחֵק... וְזוֹ הִיְתָה עֲבוּדַת הַצְּדִיקִים הָרֵאשׁוֹנִים, אֲשֶׁר עִירִין לֹא רָאוּ אוֹר הַתּוֹרָה קוֹדֵם שִׁנְיָנָם, וְיִתְהַלְכוּ תַחַר וְגַם אֶת הַאֱלֹקִים, וְכֵן תַּתְּלַבּוּ הָאֲבוֹת לְפָנֵי הָאֱלֹקִים, כִּי עִירִין לֹא הָיוּ מְצוּיִים וְעוֹשִׂים רַק עַפ"י הַשְּׁגָתָם אֲשֶׁר הִשְׁגִּינוּ כְּשִׁכְּלָם תּוֹסְגֵי כָל מְצוּהָ וּמוֹצָה בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, וְכֵן הַכּוּחַ מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה, כִּי רָאָה וְהִשְׁגִּי הַכּוּחַ וְהַשְּׁרָשׁ הָעֲלִיּוֹן שֶׁל כָּל הַבְּהֵמָה וְחִזָּה, אֵיזוֹה מֵהֶם כַּח שֶׁרֶשׁוֹ מִצַּד הַקְּרִשָּׁה, וְהַקְּרִיבָה, וְאֵיזוֹה מֵהֶם כַּח נִפְשָׁה מִצַּד הַטְּמֵאָה וְהַס'א, וְלֹא בָחַר בָּהּ לְהַקְרִיבָה לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי לֹא יִרְצָה.

עב נפש שער א - פרק כב החיים

נפש שער א - פרק כב החיים עג

האלקים התהלך נח" (שם ו, טו), "האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו" (שם מה, טו), שפרוש "אלקים" - בעל הכחות כלם, הינו, שהשיגו עניני הכחות העליונים ותחתונים, וחקות שמים וארץ ומשטרם, וסדרי הנהגתם והתקשרותם והתקבצתם על ידי כל עניני מעשי האדם, ועל פי סדר וענינו זה היה כל אחד מהם מתהלך ומתנהג בכל עניניו, כפי שראוהו והשיג התקונים העליונים לפי שרש נשמתו:

מפרטי המעשה, לעשותה במגרעת אף דקדוק אחר מדברי סופרים, או לשנות זמנה ח'ו"י.

ולזה סימנה התורה (דברים לד, ו) "ולא קם נביא כמשה", וכמו שלמדו ו"ל "אלה המצות" (ויקרא כו, לד), שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה (שבת"ק"ר), וכמו שסמכה התורה (דברים י"ג) "את כל הדבר אשר אנכי מצוה גו' לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו" וגו', שגם "כי יקום בקרבך נביא" וגו' ר"ל להוסיף או לגרע ח"ו "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא. אחרי ה' אלקיכם תלכו" וגו'.

לכן ששהשיג יעקב אבינו ע"ה, שלפי שרש נשמתו יגרם תקונים גדולים בכחות ועולמות העליונים אם ישא השתי אהיות אלו רחל ולא, והמה יבנו שתי'ו את בית ישראל, יגע כמה יגיעות ונבדורות להשיגם שישאאו לו. וכן הענין בעמכם, שששא יוכבד דורתו ששאז מפנה משה, אהרן ומרים:

והרי חזקתו המלך שראה ברוח הקדש דנפקין מניה בניו דלא מעלי, ולכן לא נסיב אמתא (ברכות י' ע"א), וכןנתו לשם שמיים שלא להרבות רשעי עולם, עם כל זה כא אליו ישעיה בןכר ה' ואמר לו (מלכים ב. כ, א): "כי מת אתה" וגו', "ולא תחנה" לעולם הבא, משום דלא עסקת בפריה ורביה, ולא הועיל לו כל עצם צדקותיו הנוראים להביאו לחיי עולם הבא, בשביל שסבר להפטר ממצוה אחת מתורת משה, אף שכן ראה בהשגת רוח קדשו דיפקו מניה בניו דלא מעלי, וגם שהיה כשב ואל תעשה.

וזה גם כן אחר מהטעמים שלא נתנה התורה לנח והאבות הקדושים, שאם היתה נתנת להם, לא היה יעקב רשאי לישא ב' אהיות, ולא עמך דורתו, אף אם היו משיגים שכן ראוי להם לפי שרש נשמתם, ובאמת זה היה כל בגינת בית ישראל עם סגלה ותקון כל העולמות העליונים ותחתונים. בענין מאמכם ו"ל (סנדרין נח) ואם תאמר קו' נשא אהותו, "עולם חסד יבנה" (תהילים פט, ג):

כי טעמי מצותי" עד תכליתם לא נתגלו עדין לשום אדם בעולם, אף למשה רבנו עליו השלום, רק לאדם הראשון קדם החטאי, והוא הינו המשמר בעניניו מששת ימי בראשית (ברכות ל"ד ע"ב), והארז ששמש ביום ראשון שהיה אדם הראשון צופה ומביט בו מסוף העולם (חגיגה יב.) וכו'.

פרק כ"ב

ומשכא משה והורידה לארץ, לא בשמים היא. ולכל יתחם האדם הגדול שהשגתו מרבה, לומר, אנכי הראוה סוד וטעמי המצות בכחות ועולמות העליונים שראוי לי לפי שרש נשמתו, או למי ומי לפי שרשו, לעבר ח"ו על איוה מצוה, או לרחות שום פרט

כי התורה הקדושה אצולה מלמעלה ראש, מעל כל ההשגות, ואיך אפשר שיהא הדבר מסור להשגת האדם, לשנות מהלכתם וסדר זמנם על פי רחב דעתו והשגתו, וכמו שהשיבו ישעיה

147. ראה עור בזה לקמן פרקים מ"ו, "ולתרי, כראיתא בסגמ, ועי' ש"ד טו"פ פכ"ד. ומאמרים, ח'. 148. עיין ש"ד פכ"ח. 147-3. ש"עו נאמר "עין לא ראתה אלוקים

עב נפש שער א - פרק כב החיים

נפש שער א - פרק כב החיים עה

לחזקתו: "בהרי כפשי דרממנא למה לה, מאי דמפקדת אבעי לך למעבר, ומאי דניחא קמי קורשא בריה הוא לעביר".

ולעשות ככל הכתוב בתורה הקדושה שבקבך ובעל פה, ככל משפטם וחקתם ובזמנם ופרטיהם ודקדוקיהם, בלי נטות מהם נטיה כל דהו.

ועדין כשהיתה נבואה בישראל, היה נביא רשאי לחדש דבר להוראת שעה לבד, ואף גם לעבר על אחת ממצות ה', כגון אליוהו בהר הפרמל וכיוצא.

וכשיתקמם איש ישראל כראוי, אף אם לא יכנו, וגם לא ידע כלל טעמי המצות וסודות פנותם, עם כל זה נתקמיו המצות, ויתקנו על ידיהם העולמות, ויתרבה בהם קדשה ואור, בכל מצוה לפי שעתה ומקורה וענינה, ותנו עז לאלקים ויתברך שמו. שכן קבע הבורא ויתברך שמו טבעם של העולמות, שיתנהגו על ידי מעשי האדם, וכל מצוה, היא העולה מעצמה לפעל פעלתה המיוחד לה:

אמנם זה עצמו הוא מאשר נצטוונו בתורת משה "אליו תשמעו" (דברים י"ח), שהוא צווי ואזהרה לשמע אל דברי הנביא, גם כשיתגבא בשמו ויתברך לעבר על איוה מצוה, בשעה הצריכה לך, כמו שדרשו רז"ל (יבמות צו) לבר מעבודה זרה.

ומי שזכה ויתברך שמו להשיג נסתרות תורתנו הקדושה, אשר השאירו לנו ברכה קדישי עליונין תכמי התלמוד, כגון רשב"י ורבנו ותלמידיו, ושמותיו ממיו בדרות האחרונים כמו הרב הקדוש איש אלקים נורא האר"ל, אשר האירו עינינו בקצת טעמי וכוונות המצות, הוא רק כדי שיתבוננו כל אחד לפי שכלו והשגתו, עד היכן מגיעים כל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו וכל עניניו בהעולמות והכחות עליונים ותחתונים, ויתפעל ויתעורר מנה לעשות ולקום כל מצוה, וכל עניני עבודתו לבוראו ויתברך שמו, בתכלית הדקדוק ובאימה ויראה ואהבה עצומה ובקדשה וטהרת הלב, ועל ידי זה יגרם תקונים יותר גדולים בהעולמות, מאם היה מקום המצוה בלא קרשת וטהרת הכונה. אמנם העקר בכל המצות לעכובא, הוא פרטי המעשה שבהם:

אבל לא תלילה לחדש דבר לקבעו לדורות. שהרי אסתר שהיתה אחת משבע נביאות (מגילה י"ד א'), עם כל זה כששלתה לתקמים כתבונני "לדורות", השיבוה: "הלא כתבתי לך שלשים" (משלי כב, כ). עד שצמא לה אחר כך סמך מו המקרא (שם ו' א'). וכן נרות חנכה, ודאי שצמאו להם גם כן סמך מהמקרא, וענין במדרש שהביא הרמב"ן ו"ל בפרשה בהעלתה משם רבנו נסים גאון ו"ל:"

ומעת שבעניניו פסקה נבואה מישראל, אף אם יתאספו כל חכמי ישראל, אשר נמסר להם מעשה בראשית ומעשה מרובה, ויעמיקו השגתם ויטור שכלם לשנות אף איוה פרט מאיוה מצוה, או להקדים ולאחר זמנה ח"ו, לא נאכה ולא נשמע אליהם. ואף בבת קול אמרו (בבא מציעא נ"ט ב'): "לא בשמים היא".

נעדין בימי תכמי התלמוד היו רשאים לחדש מצות דרבנן כשצמאו סמך מהתורה, כגון נרות חנכה וכיוצא, כנ"ל, וכן לגוד גזרות, כמו י"ח דבר (שבת יג) וכיוצא.

וכאשר נחתם התלמוד הקדוש, אנו אין לנו אלא לשמור

סליק שער א

149. כיון שהחיינו י"ב שבטים ולא הקריב הולקת הנרות ואני עושה בה לישראל ע"י בנין שבט לוי וכו' אמר לו חכמה למשה רבי אל נסים לתשיעה חנוכה נקראת על שם היא אירון ואמרת אליו יש חנוכה אחת שיש בה תנובת בני השמונאי.